

“Ezber kalıpları” sorgulansa idi..

M.Tınaz Titiz¹ – Aynur Bal²

Ezber sözü kamuoyu diline yavaş yavaş yerleşmeye başladı. Ama çoğu kullanımda bir belirsizlik var. Acaba etimolojik anlamındaki³ ezber mi yoksa anlam kaymasıyla kazandığı anlamdaki (bellemek) ezber mi tam belli olmuyor.

Bu konuda bir çalışma yapılıyor. İzinizle, çalışma hakkında başlıklar halinde kısa bir bilgi sunayım:

- 1994 yılında [Beyaz Nokta Vakfı](#) kurulduğundan bu yana "ezber" konusuna dikkat çekilmeye çalışılıyor.
- Farsça kökenli "ezber" (ez+ber = ..den + ...yürek, göğüs) sözcüğünün hem Türkçe hem diğer dillerde (*par coeur, by heart*) bir anlam kaymasına uğrayarak, *bellemek, bellekte tutmak (memorising)* anlamı kazanmış olması bir şanssızlık sayılabilir. Çünkü, karşı çıkılan kavram "*bellekte tutmak*" değil, "*yürekten geldiği için sorgulamaya kapalılık*" idi. Bu bir karışıklık yaratıyordu.
- Bu karışıklığı aşmak için mümkün olan her yerde ezberin gerçek anlamı ile zaman içinde anlam kayması yoluyla kazandığı anlam açıklanıyordu.
- Fakat, bu işlere ayıracak yeteri zamanı bulunmayanlar, ağızlarıyla ezberle karşı olduklarını söylemeler de uygulamalar daima ezberden yana oldu.
- Çok az sayıda eğitimci hariç 2009 yılına kadar böyle gelindi.
- (<http://tinyurl.com/d6xt9bm>) adresindeki kaynaklar bu az sayıdaki kişi veya kurumu gösteriyor. Diğer yanda ise yüz binlerce kişi var.
- 2009 yılında, bu durum fark edilip, neye karşı olunduğunu daha iyi anlatacak bir deyim devreye sokuldu: *Sorgulanamazlık* veya *sorgulamaya kapalılık*.
- Bu terim daha kolay anlaşılır olduğu için daha kolay yaygınlaşmaya başladı. Basında, eğitim çevrelerinde hatta MEB yöneticilerinin ağızlarında sık sık "*sorgulamaya dayalı eğitim*" olarak yer alır oldu.
- Bu süreçte yavaş yavaş farkına varılan bir olgu da, sorgulanamazlığa karşı olduğunu ifade eden hemen hiç kimsenin çıkıp da, şu soruyu ortaya atmaması oldu: "*Peki, ezber (sorgulanamazlık) iyi bir şey değil, ama neyi nasıl sorgulayacağız? Örneğin ben coğrafya veya matematik öğretmeniyim ya da anne-babayım; öğrettiklerimi nasıl sorgulayabilirim?*"
- Bir kişinin tesadüfen bu soruyu yüksek sesle sorması uyanmayı sağladı ve görüldü ki, sadece "*sorgulanamazlığa hayır*" demek, sorgulanamazlığın bağına, dogmalara ortam oluşturduğundan yakınmak meseleyi halletmiyor, toplumumuzun iliklerine kadar işlemiş bu hastalığın, çeşitli yaşam alanlarındaki örneklerini bulup görünür hale getirmek gerekiyor.

Hatta bununla da bitmiyor, eğer *sorgulanmadan benimsenen kalıplar sorgulansa idi ne gibi olumluluklar doğacağını* ve onlardan mahrum kalınacağını ortaya koymak gerekiyor.

- Bu düşünceler altında (<http://www.tinaztitiz.com/yazi.php?id=1238>) adresindeki yazı ortaya çıktı. Sizlere bu yazının eğitimle ilgili olan örnekleme kısımlarını birazdan sunacağız.
- Bu yazının ardından, tek kişinin ürettikleri yerine, çeşitli ilgi alanına sahip kişilerin üretebilecekleri sorgulanmamış kalıpları belirleyebilmek için, internet üzerinden bir duyuru yapıldı ve kalıp örnekleri konusunda yardım istendi.
- Duyuru kitlesi içinden yaklaşık 20 kişi çeşitli konularda kalıplar üretti ve bunlar toplandıkça kimin ürettiğini belirtmeksizin bir birleşik liste üretildi.

¹ Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı (BNGV) (www.beyaznokta.org.tr) Yönetim Kurulu Başkanı

² BNGV Koordinatörü

³ Ez+ber (Farsça) > ..den + yürek, göğüs, by heart (İng), par coeur (Fr.). Tam Türkçe karşılığı olarak "*sorgulanamazlık*".

- Bu listede 11 kategori halinde toplam 155 kalıp var. Tahmin edilebileceği gibi bu kalıpların hepsi "*sorgulanmamış kalıp*" tanımına uygunluk açısından aynı değil. Bazıları, yaygın bir kalıp olmamakla birlikte şikayetlerimizin dışavurumu biçiminde. Bazıları, sorgulanmama nedeniyle büyük zararlara yol açarken bazıları o denli güçlü değil.
- Bu kalıpların vakfın web sitesinde yayımlanması ve/ya basılı hale getirilmesi halinde, daha geniş bir kitlenin dikkatini çekebileceği, özellikle de eğitim sınıfının dikkatini çekebileceği düşünülüyor. Bu nedenle de herhangi bir yanlış anlama, hassasiyetleri rencide etme gibi olasılıklara karşı gözden geçirilmesi, gerekirse süzülmesi ihtiyacı var.
- Bu yolla toplumun gündemine sorgulama kavramının daha ete-kemiğe bürünmüş olarak konulması hedefleniyor.

Sorgulanamazlık (ezber) için elle tutulur örnekler

Bugüne kadar, *sorgulamaya kapalılık* (*sorgulanamazlık*) konusunda yazıp çizilenlere geriye dönüp bakıldığında ilginç bir şey görünüyor: Ezber'in yol açtığı olumsuzluklar konusunda çeşitli örnekler, çözümlenmeler verilirken daima, o yazıları okuyanların zihinlerinde "*ezber olmasaydı nasıl olurdu?*" sorusunun net cevaplarının bulunduğu -ve bunun bulunmasının da çok doğal sayılmak gerektiği- varsayılmış.

Örneğin, öğretmenler -çoğu zaman acı acı- ezber yaptırdıkları için eleştirilirken, şöyle bir soru'nun cevabını bildikleri varsayılmış: "*Peki ezber yerine sorgulama yapalım da neyi nasıl sorgulayacağız?*"

Rastladığımız birkaç olay, sadece öğretmenlerin değil birçok kimsede bu konuda bir zihinsel netlik bulunmadığını gösteriyor. Hal böyle olunca da, hemen herkesin ağzında "*sorgulamaya dayalı düşünme biçimi*" diye bir ifade kalıbı yerleşiyor, ama neyin-nasıl sorgulanacağı da belli olmuyor. İşin tuhafı kimse de çıkıp, *bu hemen herkesin fikir birliği içinde olduğu sorgulamaya dayalı düşünme biçimi neyi-nasıl sorgulayacak?* diye sormuyor; belki de sorgulama sözcüğü polis ve ilintili kavramları çağrıştırdığı için korkup soramıyor. Diğer bir deyişle sorgulamayı sorgulayamıyor!

X konusundaki ezber sorgulansaydı neler sorulurdu ve de sorulunca ne olurdu?

Aşağıda, rastgele seçilmiş kimi *ezber kavramlar*, *yol açtığı olumsuzluklar*, *sorgulanma mümkün olabilseydi sorulabilecek sorular* ve nihayet o durumda *ortaya çıkabilecek olumluluklar* örnekleniyor.